

Spis treści:

1. Uprawnienia męża zaufania.
2. Najważniejsze zadania męża zaufania w ciągu dnia.
 - 2.1 Przed otwarciem lokalu wyborczego.
 - 2.2 Podczas trwania głosowania.
 - 2.3 Po zamknięciu lokalu wyborczego – podczas liczenia głosów.
 - 2.4 Podczas przekazywania protokołu do Okręgowej Komisji Wyborczej.
3. Przepisy Kodeksu Wyborczego dotyczące wyborów samorządowych.
4. Przepisy Kodeksu Wyborczego dotyczące instytucji męża zaufania.

1. Uprawnienia męża zaufania.

Mężowie zaufania mają prawo obserwować wszystkie czynności członków obwodowej komisji wyborczej w dniu głosowania, to znaczy przed rozpoczęciem, w trakcie trwania oraz po zakończeniu głosowania (art. 42 § 4 Kodeksu wyborczego).

Mężowie zaufania nie mogą wykonywać żadnych czynności członka komisji, w związku z czym nie wolno im przeglądać kart do głosowania przed rozpoczęciem głosowania, w jego trakcie i po jego zakończeniu. Mężowie zaufania nie mogą dotykać kart do głosowania w żadnym momencie.

Mężowie zaufania mogą obserwować liczenie głosów przez komisję i ustalanie przez nią wyników głosowania.

Wykonywanie uprawnień mężów zaufania nie może utrudniać pracy komisji, zakłócać powagi głosowania ani naruszać jego tajności. W przypadku, gdy dochodzi do zakłócenia pracy komisji, przewodniczący może wydawać mężom zaufania polecenia o charakterze porządkowym. Z drugiej strony niedopuszczalne jest utrudnianie przez członków obwodowej komisji wyborczej obserwacji mężom zaufania wszystkich wykonywanych czynności

Mężowie zaufania mogą w trakcie czynności obwodowej komisji wyborczej zgłaszać jej przewodniczącemu uwagi i zastrzeżenia. Przysługuje im „prawo wniesienia do protokołu uwag, z wymienieniem konkretnych zarzutów” (art. 75 § 6 Kodeksu wyborczego). Mężowie zaufania mogą również być obecni przy transmisji danych z protokołu do okręgowej komisji wyborczej, o ile transmisja taka będzie dokonywana, a także przy przekazywaniu protokołu głosowania do okręgowej komisji wyborczej.

Mężowie zaufania mogą otrzymać kopię protokołu głosowania. Komisje zgodnie z ustawą obowiązane są wydać kopię protokołu w przypadku zgłoszenia takiego żądania przez męża zaufania lub członka komisji, jeżeli tylko pozwalają na to możliwości techniczne. W przypadku braku takich możliwości (np. braku kserokopiarki) mężowie zaufania mogą fotografować lub filmować protokół głosowania podany do publicznej wiadomości.

Podczas obecności w lokalu wyborczym mężowie zaufania noszą identyfikatory z imieniem, nazwiskiem, funkcją oraz nazwą komitetu

wyborczego, który reprezentują. Identyfikatory nie mogą zawierać żadnych treści i elementów kampanii wyborczej.

2. Najważniejsze zadania męża zaufania w ciągu dnia.

2.1 Przed otwarciem lokalu wyborczego.

Mężowie zaufania mają prawo obserwować pracę komisji od samego początku tj. jeszcze przed otwarciem lokalu wyborczego. Informacja o godzinie rozpoczęcia pracy obwodowej komisji wyborczej musi być umieszczona przez przewodniczącego komisji w widocznym miejscu w budynku, w którym mieści się lokal wyborczy.

Najważniejsze procesy, które powinien obserwować mąż zaufania przed otwarciem lokalu to:

- sprawdzenie liczby kart do głosowania, które upoważniony członek komisji wyborczej otrzymał dnia poprzedniego. Należy sprawdzić czy liczba kart znajdujących się w lokalu w dniu głosowania odpowiada zadeklarowanej liczbie kart, przekazanych komisji;
- stemplowanie czystych kart do głosowania oraz zabezpieczenie pieczęci i ostemplowanych już kart. (Nie wszystkie karty zostaną ostemplowane – członkowie komisji wyborczej będą stemplować je na bieżąco w ciągu dnia);
- wyłożenie spisów wyborców (czystych, bez podpisów) oraz kart do głosowania na stołach, przy których będą pracować członkowie komisji wyborczej;
- zamknięcie i opieczętowanie urny wyborczej. Urna wyborcza powinna być ustawiona w taki sposób, aby była stale widoczna dla wszystkich członków komisji wyborczej oraz męża zaufania.

2.2. Podczas głosowania.

W czasie trwania głosowania mąż zaufania pozostaje w lokalu wyborczym w miejscu wskazanym mu przez komisję. Miejsce to powinno umożliwiać mężowi zaufania obserwację urny oraz wszystkich czynności realizowanych przez komisję.

W lokalu powinno znajdować się zawsze co najmniej trzech (troje) członków obwodowej komisji, wśród nich przewodniczący lub jego zastępca. Podczas

głosowania członkowie komisji na podstawie dowodu tożsamości ustalają, czy wyborca figuruje w spisie wyborców, a następnie wydają kartę do głosowania (opieczętowaną). Wyborca potwierdza własnoręcznym podpisem odebranie karty do głosowania. Jeśli wyborca mieszka poza terytorium danej komisji i głosuje na podstawie zaświadczenia, obowiązany jest pozostawić zaświadczenie w komisji wyborczej.

Podczas trwania głosowania mąż zaufania powinien zwrócić uwagę na następujące czynności:

- proces wydawania kart do głosowania wyborcom (czy nastąpiła weryfikacja tożsamości, czy wyborca dostał tylko jedną ostemplowaną kartę, czy złożył podpis);

- wrzucanie kart do głosowania do urny przez wyborców. Wyborca powinien wrzucać kartę do urny w taki sposób, aby nie było widać jaki głos oddał (może na przykład złożyć kartę do głosowania). Wyborca, który pobrał kartę do głosowania zobowiązany jest wrzucić ją do urny. Zabronione jest wynoszenie kart z lokalu wyborczego. Każda próba wyniesienia karty do głosowania musi zostać zgłoszona na policję, ponieważ osoba wynosząca kartę do głosowania podlega odpowiedzialności karnej (art. 248 kk);

- czy członkowie komisji wyborczej lub wyborcy znajdujący się w lokalu wyborczym nie instruują wyborców, na kogo głosować (komisja może informować o sposobie głosowania, tak, aby oddany głos był ważny, ale nie może sugerować lub wskazywać, na kogo oddać głos).

- po zamknięciu lokalu wyborczego komisja powinna niezwłocznie zabezpieczyć wlot do urny poprzez zaklejenie go, opieczętowanie oraz złożenie podpisów na zabezpieczonym wlocie. Po zabezpieczeniu urny powinna ona być cały czas widoczna dla męża zaufania.

2.3 Po zamknięciu lokalu wyborczego – podczas liczenia głosów.

Po zabezpieczeniu urny komisja przystępuje do uzupełnienia protokołu o następujące dane:

- liczba wyborców uprawnionych do głosowania wg spisu wyborców;
- liczba kart do głosowania, którą komisja miała do dyspozycji;
- liczba wydanych kart do głosowania (wartość tę uzyskuje się sumując liczbę podpisów w spisie wyborców).

Szczególnie istotne jest obserwowanie procesu zliczania liczby wydanych kart (podpisów). Zazwyczaj liczenia dokonuje dwóch członków komisji (najlepiej gdyby były to osoby z różnych komitetów wyborczych), a wyniki ich obliczeń powinny być ze sobą zgodne.

- liczba wyborców głosujących na podstawie zaświadczenia (ważne, aby liczba zaświadczeń fizycznie przyjętych przez komisję opowiadała liczbie dopisanych do listy wyborców osób);

- liczba niewykorzystanych kart do głosowania. Suma kart niewykorzystanych i kart wydanych wyborcom powinna być równa liczbie kart, którymi dysponowała komisja w momencie otwarcia lokalu wyborczego. Brak zgodności arytmetycznej powoduje konieczność ponownego liczenia kart oraz podpisów w spisie wyborców. Każdy brak zgodności arytmetycznej oznacza, że któraś z 3 składowych tego działania została błędnie zliczona. Możliwym przypadkiem jest również wyniesienie karty do głosowania przez wyborców i nie zauważenie tego przez żadnego z członków komisji wyborczej. Mąż zaufania musi być szczególnie wyczulony na takie próby (patrz punkt 3.2), mechanizm oszustwa wyborczego może bowiem przewidywać utrzymanie zgodności arytmetycznej tych 3 liczb.

Następnym punktem pracy komisji jest otwarcie urny i liczenie głosów

Najpierw komisja sprawdza, czy pieczęcie są nienaruszone i w wypadku braku naruszeń otwiera urnę i wyciąga wszystkie karty do głosowania. Ważne aby przy tej czynności komisja miała wystarczająco dużo miejsca na odłożenie wyjętych kart, tak aby każdy z członków komisji oraz mąż zaufania wszystkie je widzieli. Gdy już wszystkie karty zostaną wyjęte z urny, należy sprawdzić czy rzeczywiście jest pusta i jeśli tak jest, komisja ponownie ją plombuje i składa swoje podpisy na plombie.

Następnie komisja zlicza karty wyjęte z urny. Podczas tej czynności mąż zaufania musi zwrócić uwagę, czy wszystkie karty są opieczętowane i czy komisja zliczyła ewentualne karty przedarte.

Ilość kart wyjętych z urny powinna być równa liczbie podpisów w spisie wyborców. Jeśli po przynajmniej dwukrotnym liczeniu okazuje się, że liczba kart wyjęta z urny jest mniejsza niż liczba podpisów to możliwe jest, że nie wszyscy wyborcy wrzucili do urny karty, które otrzymali i wynieśli je z lokalu wyborczego (patrz punkt 3.2).

Możliwym przypadkiem jest również wyniesienie karty do głosowania przez wyborców i nie zauważenie tego przez żadnego z członków komisji

wyborczej. Mąż zaufania musi być szczególnie wyczulony na takie próby. (patrz punkt 3.2). Drugim możliwym przypadkiem jest sytuacja, w której z urny zostanie wyciągniętych więcej kart niż zostało złożonych podpisów w liście wyborców. W takim przypadku należy zweryfikować czy każda karta jest autentyczna (podstawą jest sprawdzenie pieczęci na każdej karcie). Fakt ujawnienia każdej nadliczbowej karty w urnie musi zostać wpisany do protokołu wraz z przypuszczalnym powodem rozbieżności. Gdyby doszło do ujawnienia nieautentycznej karty należy ją zabezpieczyć.

Teraz komisja przystępuje do odseparowania wszystkich głosów nieważnych. Po policzeniu wszystkich nieważnych kart powinny zostać one zapieczętowane. Weryfikacja głosów nieważnych to bardzo ważny moment w pracy męża zaufania. Głos można uznać za nieważny z kilku powodów:

- znak x nie został skreślony przy żadnym nazwisku
- znak x został postawiony przy nazwiskach kandydatów z różnych komitetów wyborczych
- karta wyborcza jest przzerwana
- głos został oddany na karcie, która nie została wydana i opieczętowana przez komisję.

Zapisz ustaloną liczbę głosów nieważnych.

Następnie komisja przystępuje do właściwego liczenia głosów ważnych oddanych na poszczególne komitety. Pierwszym etapem jest rozłożenie kart wyborczych na kupki poszczególnych komitetów. Etap ten powinien być bacznie obserwowany przez męża zaufania. Ważne, aby karty z głosami na dany komitet trafiły na odpowiednią kupkę. Karty powinny być odkładane głosami do góry, tak aby każdy członek komisji oraz mąż zaufania mógł skontrolować poprawność segregacji głosów. Teraz komisja przystępuje do zliczania głosów oddanych na konkretne komitety i konkretnych kandydatów. Ważne aby na koniec kontrolnie jeszcze raz przeliczyć głosy. Skontrolowane kupki plombuje się oraz odkłada a wynik liczenia zapisuje. Po przeliczeniu wszystkich kupek należy sprawdzić czy wynik zgadza się arytmetycznie z liczbą ważnych kart do głosowania.

Po przeliczeniu wszystkich głosów można przystąpić do sporządzenia protokołu z pracy komisji wyborczej. Po uzupełnieniu protokołu i podpisaniu go przez wszystkich członków komisji przewodniczący komisji zobowiązany jest niezwłocznie podać wyniki do publicznej wiadomości poprzez wywieszenie ich na zewnątrz lokalu do głosowania. Jako mąż zaufania możesz

zażądać kopii protokołu lub jeśli nie ma technicznej możliwości sporządzenia kopii, możesz zrobić zdjęcie protokołu.

Następnie możesz obserwować jak przewodniczący komisji przekazuje protokół do PKW drogą elektroniczną. Dane przekazywane tą drogą muszą zgadzać się z danymi z protokołu wywieszonego do publicznej wiadomości.

2.4 Podczas przekazywania protokołu do Okręgowej Komisji Wyborczej.

Przewodniczący obwodowej komisji wyborczej dostarcza na koniec prac komisji protokół z jej prac do Okręgowej Komisji Wyborczej. Dopóki przewodniczący nie potwierdzi, że protokół został przyjęty przez Okręgową Komisję Wyborczą pozostali członkowie komisji wyborczej pozostają w lokalu gotowi do ewentualnej dalszej pracy. Przewodniczący może zabrać ze sobą albo tylko sam protokół albo całość dokumentacji (posegregowane i zabezpieczone pakiety kart wyborczych również tych niewykorzystanych, spis wyborców, pieczęć komisji, arkusze pomocnicze do protokołu i błędnie wypełnione strony protokołu). W zależności od tego czy przewodniczący zabiera ze sobą całość dokumentacji czy nie mąż zaufania powinien pojechać z nim lub też pozostać w siedzibie komisji wraz z pozostałą dokumentacją. Jeśli Okręgowa Komisja Wyborcza przyjmie protokół z pracy komisji całość dokumentacji jest przekazywana w depozyt odpowiednim instytucjom.

3. Przepisy Kodeksu Wyborczego dotyczące wyborów samorządowych.

Prawa wyborcze

1. Prawo wybierania (czynne prawo wyborcze) ma:

- w wyborach do organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego:

a) rady gminy – obywatel polski oraz obywatel Unii Europejskiej niebędący obywatelem polskim, który najpóźniej w dniu głosowania kończy 18 lat, oraz stale zamieszkuje na obszarze tej gminy,

b) rady powiatu i sejmiku województwa – obywatel polski, który najpóźniej w dniu głosowania kończy 18 lat, oraz stale zamieszkuje na obszarze, odpowiednio, tego powiatu i województwa;

- w wyborach wójta w danej gminie – osoba mająca prawo wybierania do rady tej gminy. **(Art. 10. § 1)**

2. Nie ma prawa wybierania osoba:

1) pozbawiona praw publicznych prawomocnym orzeczeniem sądu;

2) pozbawiona praw wyborczych prawomocnym orzeczeniem Trybunału Stanu;

3) ubezwłasnowolniona prawomocnym orzeczeniem sądu; **(Art. 11. § 1.)**

Spis wyborców

1. Osoby, którym przysługuje prawo wybierania, wpisuje się do spisu wyborców. **(Art. 26. § 1.)**

2. Spis wyborców składa się z:

a) części A – w wyborach do Sejmu i do Senatu, w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej oraz w wyborach do rad powiatów i sejmików województw;

b) części A i części B – w wyborach do Parlamentu Europejskiego w Rzeczypospolitej Polskiej, w wyborach do rad gmin oraz w wyborach wójta. **(Art. 26. § 6.)**

3.Część A spisu wyborców obejmuje obywateli polskich. W tej części spisu wyborców wymienia się nazwisko i imię (imiona), imię ojca, datę urodzenia, numer ewidencyjny PESEL i adres zamieszkania wyborcy. **(Art. 26. § 7.)**

4.Część B spisu wyborców obejmuje obywateli Unii Europejskiej niebędących obywatelami polskimi, uprawnionych do korzystania z praw wyborczych w wyborach, które zostały zarządzone w Rzeczypospolitej Polskiej. W tej części spisu wyborców wymienia się nazwisko i imię (imiona), imię ojca, datę urodzenia, obywatelstwo państwa członkowskiego Unii Europejskiej, numer paszportu lub innego dokumentu stwierdzającego tożsamość oraz adres zamieszkania wyborcy. **(Art. 26. § 8.)**

5.Spis wyborców sporządza się w 2 egzemplarzach, oddzielnie dla każdego obwodu głosowania, według miejsca zamieszkania wyborców, najpóźniej w 21 dniu przed dniem wyborów. **(Art. 26. § 11.)**

6.Jeden egzemplarz spisu wyborców przekazuje się w przeddzień wyborów przewodniczącemu właściwej obwodowej komisji wyborczej. **(Art. 26. § 12.)**

7.Wyborca zmieniający miejsce pobytu przed dniem wyborów otrzymuje na wniosek zgłoszony pisemnie, telefaksem lub w formie elektronicznej, przed sporządzeniem spisu wyborców – na podstawie rejestru wyborców, a po sporządzeniu spisu wyborców – na podstawie spisu wyborców, zaświadczenie o prawie do głosowania w miejscu pobytu w dniu wyborów. **(Art. 32. § 1.)**

8.Ww. nie stosuje się w wyborach do organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego oraz w wyborach wójta. **(Art. 32. § 3.)**

Przepisy wspólne dla głosowania

1.Głosować można osobiście. **(Art. 38. § 1.)**

2.Głosowanie odbywa się w lokalu obwodowej komisji wyborczej. **(Art. 39. § 1.)**

3.O godzinie zakończenia głosowania przewodniczący obwodowej komisji wyborczej zarządza zakończenie głosowania. Od tej chwili mogą głosować tylko wyborcy, którzy przybyli do lokalu wyborczego przed godziną zakończenia głosowania. **(Art. 38. § 4.)**

4.Głosowanie w obwodach głosowania utworzonych w zakładach opieki zdrowotnej i domach pomocy społecznej może się rozpocząć później. **(Art. 38. § 5.)**

5.Wyborca niepełnosprawny może głosować przy użyciu nakładek na karty do głosowania sporządzonych w alfabecie Braille'a. **(Art. 40a. § 1.)**

6.Dopisanie na karcie do głosowania dodatkowych numerów list i nazw lub nazwisk albo poczynienie innych dopisków poza kratką nie wpływa na ważność oddanego na niej głosu. **(Art. 41)**

7.Urna wyborcza jest wykonana z przezroczystego materiału.**(Art. 41a.39 § 1)**

8.Przed rozpoczęciem głosowania obwodowa komisja wyborcza sprawdza, czy urna jest pusta, po czym zamyka się urnę wyborczą i opieczętowuje ją pieczęcią komisji oraz sprawdza, czy na miejscu znajduje się spis wyborców i potrzebna liczba kart do głosowania właściwych dla przeprowadzanych wyborów, jak również czy w lokalu wyborczym znajduje się odpowiednia liczba łatwo dostępnych miejsc zapewniających tajność głosowania. **(Art. 42. § 1.)**

9.Od chwili opieczętowania do końca głosowania urny wyborczej nie wolno otwierać. **(Art. 42. § 2)**

10.Od chwili rozpoczęcia głosowania aż do jego zakończenia w lokalu wyborczym muszą być równocześnie obecne co najmniej 3 osoby wchodzące w skład obwodowej komisji wyborczej, przy czym jedną z nich powinien być przewodniczący komisji lub jego zastępca, z zastrzeżeniem art. 43. **(Art. 42. § 3)**

11.Obwodowa komisja wyborcza, po uzgodnieniu z właściwą komisją wyborczą wyższego stopnia, może zarządzić stosowanie w głosowaniu drugiej urny wyborczej. **(Art. 44. § 1).**

12.Urna, o której mowa w § 1, jest urną pomocniczą przeznaczoną wyłącznie do wrzucania kart do głosowania przez wyborców w obwodach głosowania w zakładach opieki zdrowotnej 4) i w domach pomocy społecznej. **(Art. 44. § 2)**

13.W przypadku wyrażenia przez wyborcę woli skorzystania z urny pomocniczej wrzucenie do niej karty do głosowania wymaga obecności przy tej czynności co najmniej dwóch osób wchodzących w skład obwodowej komisji wyborczej, zgłoszonych przez różne komitety wyborcze. **(Art. 44. § 3.)**

14. Głosowania nie wolno przerywać. Gdyby wskutek nadzwyczajnych wydarzeń głosowanie było przejściowo uniemożliwione, obwodowa komisja wyborcza może zarządzić jego przerwanie, przedłużenie albo odroczenie do dnia następnego. Uchwałę w sprawie przedłużenia albo odroczenia do dnia następnego głosowania obwodowa komisja wyborcza podejmuje po uzyskaniu zgody właściwej komisji wyborczej wyższego stopnia. Uchwała w tej sprawie powinna być natychmiast podana do publicznej wiadomości, przekazana właściwej komisji wyborczej wyższego stopnia, wójtowi oraz przesłana Państwowej Komisji Wyborczej za pośrednictwem komisji wyborczej wyższego stopnia. **(Art. 47. § 1.)**

15. Jeżeli wskutek nadzwyczajnych wydarzeń zachodzi konieczność zamknięcia lokalu wyborczego obwodowa komisja wyborcza: 1) zabezpiecza otwór urny wyborczej i oddaje urnę wraz z zabezpieczonym spisem wyborców na przechowanie przewodniczącemu komisji; 2) ustala protokolarnie: a) liczbę niewykorzystanych kart do głosowania i umieszcza je w zabezpieczonym pakiecie oraz oddaje je na przechowanie przewodniczącemu komisji, b) liczbę osób uprawnionych do głosowania, czyli liczbę osób ujętych w spisie wyborców, c) liczbę kart wydanych – na podstawie podpisów osób w spisie wyborców. **(Art. 47. § 2.42)**

16. Po wykonaniu czynności, o których mowa w § 2, przewodniczący obwodowej komisji wyborczej zamyka lokal wyborczy i zabezpiecza wejście do lokalu pieczęcią komisji. Pieczęć komisji oddaje się w takim przypadku na przechowanie zastępcy przewodniczącego lub innemu członkowi komisji. Wójt zapewnia ochronę lokalu komisji w czasie przerwy w głosowaniu. **(Art. 47. § 3.43)**

17. W przypadku, o którym mowa w § 2, przed rozpoczęciem głosowania obwodowa komisja wyborcza stwierdza protokolarnie, czy pieczęć na wejściu do lokalu wyborczego, na urnie, a także na pakietach z kartami do głosowania oraz ze spisem wyborców są nienaruszone. **(Art. 47. § 4.43)**

18. Głosować może tylko wyborca wpisany do spisu wyborców, jego pełnomocnik, a także wyborca dopisany do spisu zgodnie z przepisami § 2–4. **(Art. 51. § 1.)**

19. Obwodowa komisja wyborcza dopisuje w dniu głosowania do spisu wyborców: 1) osobę przedkładającą zaświadczenie o prawie do głosowania, załączając zaświadczenie do spisu, jeżeli przepisy dotyczące danych wyborów przewidują możliwość uzyskania takiego zaświadczenia;

2) osobę pominiętą w spisie, jeżeli udokumentuje, iż stale zamieszkuje na terenie danego obwodu głosowania, a urząd gminy potwierdzi, że nie otrzymał zawiadomienia o utracie przez nią prawa wybierania lub o wpisaniu do spisu wyborców w innym obwodzie;

3) osobę skreśloną ze spisu dla danego obwodu głosowania w związku z wpisaniem tej osoby do spisu wyborców w jednostce, o której mowa w art. 12 § 4, jeżeli udokumentuje, iż opuściła tę jednostkę przed dniem wyborów. **(Art. 51. § 2.)**

20. Wyborcę przedkładającego komisji zaświadczenie o prawie do głosowania dopuszcza się do głosowania po uprzednim wpisaniu go do spisu wyborców. Zaświadczenie o prawie do głosowania załącza się do spisu wyborców. **(Art. 52. § 4.)**

21. Kartę do głosowania wyborca wrzuca do urny w taki sposób, aby strona zadrukowana była niewidoczna. **(Art. 52. § 7.)**

22. Wyborcy niepełnosprawnemu, na jego prośbę, może pomagać inna osoba, z wyłączeniem członków komisji wyborczych i mężów zaufania. **(Art. 53.)**

Głosowanie przez pełnomocnika

1. Wyborca niepełnosprawny o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych może udzielić pełnomocnictwa do głosowania w jego imieniu w wyborach, zwanego dalej „pełnomocnictwem do głosowania”.

(Art. 54. § 1)

2. Przepis § 1 stosuje się również do wyborcy, który najpóźniej w dniu głosowania kończy 75 lat. **(Art. 54. § 3.)**

3. Głosowanie za pośrednictwem pełnomocnika jest wyłączone w przypadku głosowania w obwodach głosowania utworzonych w jednostkach, o których mowa w art. 12 § 4 i 7 (zakładzie opieki zdrowotnej, domu pomocy społecznej, zakładzie karnym i areszcie śledczym oraz w oddziale zewnętrznym takiego zakładu i aresztu, oraz w domu studenckim lub zespołach domów studenckich prowadzonych przez uczelnie), oraz w obwodach głosowania utworzonych za granicą i na polskich statkach morskich, a także w przypadku zgłoszenia przez wyborcę zamiaru głosowania korespondencyjnego. **(Art. 54. § 4.)**

4. Pełnomocnikiem może być tylko osoba wpisana do rejestru wyborców w tej samej gminie, co udzielający pełnomocnictwa do głosowania lub posiadająca zaświadczenie o prawie do głosowania, jeżeli przepisy szczególne dotyczące danych wyborów przewidują możliwość uzyskania takiego zaświadczenia, z zastrzeżeniem § 4. (**Art. 55. § 1.**)

5. Pełnomocnikiem nie może być osoba wchodząca w skład komisji obwodowej właściwej dla obwodu głosowania osoby udzielającej pełnomocnictwa do głosowania, a także mężowie zaufania, jak również kandydaci w danych wyborach. (**Art. 55. § 4.**)

6. Przed przystąpieniem do głosowania pełnomocnik okazuje obwodowej komisji wyborczej dokument umożliwiający stwierdzenie jego tożsamości oraz akt pełnomocnictwa do głosowania. (**Art. 59. § 2.**)

7. Obwodowa komisja wyborcza odnotowuje nazwisko i imię (imiona) pełnomocnika wyborcy w spisie wyborców w rubryce „uwagi” odpowiadającej pozycji, pod którą umieszczono nazwisko wyborcy, wraz z oznaczeniem „pełnomocnik”, a akt pełnomocnictwa do głosowania załącza do spisu wyborców. (**Art. 59. § 3.**)

8. Pełnomocnik potwierdza otrzymanie karty do głosowania własnym czytelnym podpisem w rubryce spisu przeznaczanej na potwierdzenie otrzymania karty do głosowania przez wyborcę udzielającego pełnomocnictwa do głosowania. (**Art. 59. § 4**)

9. Jeżeli pełnomocnictwo do głosowania zostało cofnięte lub wygasło obwodowa komisja wyborcza odmawia wydania pełnomocnikowi karty do głosowania i zatrzymuje akt pełnomocnictwa do głosowania. (**Art. 59. § 5**)

Ustalanie wyników głosowania w obwodzie

1. Czynności obwodowej komisji wyborczej związane z ustalaniem wyników głosowania w obwodzie wykonują wspólnie wszyscy obecni członkowie komisji.

(**Art. 69. § 3a.**)

2. Niezwłocznie po zakończeniu głosowania przewodniczący obwodowej komisji wyborczej zapieczętowuje otwór urny wyborczej. (**Art. 70. § 1.**)

3.Obwodowa komisja wyborcza ustala, na podstawie spisu wyborców, liczbę osób uprawnionych do głosowania oraz liczbę wyborców, którym wydano karty do głosowania. **(Art. 70. § 2.)**

4.Komisja ustala liczbę niewykorzystanych kart do głosowania, a następnie karty te umieszcza w zabezpieczonych pakietach. . **(Art. 70. § 3.)**

5.Po wykonaniu przez obwodową komisję wyborczą czynności, o których mowa w art. 70, przewodniczący komisji otwiera urnę wyborczą, po czym komisja liczy wyjęte z urny karty do głosowania i ustala liczbę kart ważnych i liczbę kart nieważnych oraz, odpowiednio do przeprowadzanych wyborów, liczbę głosów ważnych oddanych na poszczególnych kandydatów albo na poszczególne listy kandydatów i każdego kandydata z tych list, a także liczbę głosów nieważnych. **(Art. 71. § 1.)**

6.Kart do głosowania przedartych całkowicie na dwie lub więcej części nie bierze się pod uwagę przy obliczeniach, o których mowa w § 1.(patrz punkt wyżej) **(Art. 71 § 2.)**

7.Jeżeli liczba kart ważnych do głosowania wyjętych z urny jest mniejsza lub większa od liczby kart wydanych, komisja podaje w protokole przypuszczalną przyczynę tej niezgodności. **(Art. 71. § 3.)**

8.Obwodowe komisje wyborcze, ustalając wyniki głosowania w obwodzie uwzględniają również głosy oddane korespondencyjnie wyjęte z kopert zwrotnych. **(Art. 72. § 1.)**

9. Obwodowa komisja wyborcza ustala również liczbę wysłanych pakietów wyborczych, a także liczbę kart do głosowania wyjętych z kopert zwrotnych doręczonych do obwodowej komisji wyborczej do zakończenia głosowania i podaje je w protokole głosowania w obwodzie właściwym dla przeprowadzanych wyborów. **(Art. 72. § 2.)**

10.Obwodowa komisja wyborcza sporządza, w dwóch egzemplarzach, protokół głosowania w obwodzie właściwy dla przeprowadzanych wyborów. **(Art. 75. § 1.)**

11. W protokole, o którym mowa w § 1, wymienia się odpowiednio dane, o których mowa w art. 70 § 2 (przyt. Aut. Obwodowa komisja wyborcza ustala, na podstawie spisu wyborców, liczbę osób uprawnionych do głosowania oraz liczbę wyborców, którym wydano karty do głosowania.), oraz, odpowiednio do przeprowadzanych wyborów, liczbę głosów nieważnych z podaniem przyczyny ich nieważności, liczbę głosów ważnych oddanych na

poszczególnych kandydatów albo na poszczególne listy kandydatów i każdego kandydata z tych list. **(Art. 75. § 2.)**

12. W protokole podaje się czas rozpoczęcia i zakończenia głosowania oraz omawia zarządzenia i inne podjęte decyzje, jak również inne istotne okoliczności związane z przebiegiem głosowania. **(Art. 75. § 4.)**

13. Protokół podpisują wszystkie osoby wchodzące w skład obwodowej komisji wyborczej obecne przy jego sporządzaniu. Protokół opatruje się pieczęcią komisji. **(Art. 75. § 5.)**

14. Mężom zaufania przysługuje prawo wniesienia do protokołu uwag, z wymienieniem konkretnych zarzutów. Adnotację o wniesieniu uwag zamieszcza się w protokole. **(Art. 75. § 6.)**

15. Przepis § 6 stosuje się odpowiednio do członków obwodowej komisji wyborczej, z tym że nie zwalnia ich to z obowiązku podpisania protokołu głosowania w obwodzie. **(Art. 75. § 7.)**

16. Protokół głosowania przekazuje się:

2) w wyborach do rady gminy oraz w wyborach wójta – gminnej komisji wyborczej; 3) w wyborach do rady powiatu i do sejmiku województwa – powiatowej komisji wyborczej. **(Art. 76. § 1.)**

17. Komisje wyborcze, o których mowa w § 1 pkt 2 i 3 (patrz pkt 16), sprawdzają pod względem zgodności arytmetycznej poprawność ustalenia wyników głosowania w obwodzie. W przypadku stwierdzenia niezgodności arytmetycznych danych w protokole obwodowa komisja wyborcza obowiązana jest ją wyjaśnić i odpowiednio poprawić oraz podać do publicznej wiadomości w trybie określonym w art. 77 skorygowane wyniki głosowania. **(Art. 76. § 3.)**

18. Tryb przekazywania i przyjmowania oraz sposób postępowania z protokołem, o którym mowa w § 1, określa Państwowa Komisja Wyborcza. **(Art. 76. § 4.)**

19. Obwodowa komisja wyborcza podaje niezwłocznie do publicznej wiadomości wyniki głosowania w obwodzie, poprzez wywieszenie w lokalu wyborczym, w miejscu łatwo dostępnym dla wyborców, kopii protokołu głosowania w obwodzie. **(Art. 77 §)**

20. Przewodniczący obwodowej komisji wyborczej niezwłocznie przekazuje do właściwej komisji wyborczej wyższego stopnia, w zapieczętowanej

kopercie, jeden egzemplarz protokołu głosowania w obwodzie wraz z wyjaśnieniami komisji do zgłoszonych zarzutów, o których mowa w art. 75 § 6 i 7 (patrz pkt 14 i 15). Mężowie zaufania mają prawo uczestniczyć przy przekazywaniu protokołu. **(Art. 78. § 1.)**

Organy wyborcze

1. Można być członkiem tylko jednej komisji wyborczej. Nie mogą być członkami komisji kandydaci w wyborach, pełnomocnicy wyborczy, pełnomocnicy finansowi oraz mężowie zaufania. **(Art. 153. § 1.)**

Ważność wyborów

1. Protest wyborczy wnosi się na piśmie do właściwego sądu okręgowego w terminie 14 dni od dnia wyborów. **(Art. 392. § 1.)**

2. Wnoszący protest powinien sformułować w nim zarzuty oraz przedstawić lub wskazać dowody, na których opiera swoje zarzuty. **(Art. 392. § 2.)**

3. Sąd okręgowy rozpoznaje protesty wyborcze w postępowaniu nieprocesowym, w ciągu 30 dni po upływie terminu do wnoszenia protestów, w składzie 3 sędziów, z udziałem komisarza wyborczego, przewodniczących właściwych komisji wyborczych lub ich zastępców. **(Art. 393. § 1.)**

4. Sąd okręgowy rozpoznając protesty wyborcze rozstrzyga o ważności wyborów oraz o ważności wyboru radnego. **(Art. 394. § 1.)**

5. Na orzeczenia sądu okręgowego, o których mowa w § 1 i 2 (przyp. aut. Sąd okręgowy orzeka o nieważności wyborów lub o nieważności wyboru radnego, jeżeli okoliczności stanowiące podstawę protestu miały wpływ na wyniki wyborów) oraz art. 393, wnoszącym protest wyborczy, komisarzowi wyborczemu, przewodniczącemu właściwej komisji wyborczej lub jego zastępcy przysługuje, w ciągu 7 dni od daty doręczenia, zażalenie do właściwego sądu apelacyjnego. Sąd apelacyjny rozpoznaje sprawę w ciągu 30 dni; od postanowienia sądu nie przysługuje środek prawny. **(Art. 394 § 4.)**

4. Przepisy Kodeksu Wyborczego dotyczące instytucji męża zaufania.

1.W dniu głosowania w lokalu wyborczym podczas wszystkich czynności obwodowej komisji wyborczej mają prawo być obecni, na podstawie zaświadczenia wydanego zgodnie z przepisami kodeksu, mężowie zaufania. **(Art. 42 § 4.)**

2.Od podjęcia przez obwodową komisję wyborczą czynności, o których mowa w § 1, do rozpoczęcia głosowania oraz od zamknięcia lokalu wyborczego do podpisania protokołu, o którym mowa w art. 75 § 1, czynności obwodowej komisji wyborczej w obwodach głosowania na obszarze kraju mogą być rejestrowane przez mężów zaufania z wykorzystaniem własnych urządzeń rejestrujących. **(Art. 42 § 5.)**

3.Materiały zawierające zarejestrowany przebieg czynności, o których mowa w § 5, mogą być udostępniane wyłącznie na potrzeby postępowania przed sądami i organami prokuratury. **(Art. 42 § 6.)**

4.Udostępnianie materiałów zawierających zarejestrowany przebieg czynności, o których mowa w § 5, w celach innych niż określone w § 6, jest zabronione. **(Art. 42 § 7.)**

5.Wyborcy niepełnosprawnemu, na jego prośbę, może pomagać inna osoba, z wyłączeniem członków komisji wyborczych i mężów zaufania. Art. 53.

6.Mężom zaufania przysługuje prawo wniesienia do protokołu uwag, z wymienieniem konkretnych zarzutów. Adnotację o wniesieniu uwag zamieszcza się w protokole. **(Art. 75. § 6.)**

7.Przewodniczący obwodowej komisji wyborczej niezwłocznie przekazuje do właściwej komisji wyborczej wyższego stopnia, w zapieczętowanej kopercie, jeden egzemplarz protokołu głosowania w obwodzie wraz z wyjaśnieniami komisji do zgłoszonych zarzutów, o których mowa w art. 75 § 6 i 7 (patrz pkt 14 i 15). Mężowie zaufania mają prawo uczestniczyć przy przekazywaniu protokołu. **(Art. 78. § 1.)**

8.Ppełnomocnik wyborczy lub osoba przez niego upoważniona może wyznaczyć po jednym mężu zaufania do każdej obwodowej komisji

wyborczej. Jeżeli komitet wyborczy nie zarejestrował kandydatów lub list kandydatów we wszystkich okręgach wyborczych, mężów zaufania może wyznaczyć do obwodowej komisji wyborczej na obszarze okręgu, w którym zarejestrował kandydata lub listę kandydatów. W wyborach wójta komitet wyborczy może wyznaczyć mężów zaufania na obszarze całej gminy. **(Art. 103. § 1.)**

9. Można być członkiem tylko jednej komisji wyborczej. Nie mogą być członkami komisji kandydaci w wyborach, pełnomocnicy wyborczy, pełnomocnicy finansowi oraz mężowie zaufania. **(Art. 153. § 1.)**